

L'INSTITUT FRANÇAIS I LES DISCIPLINES SANITÀRIES: EL CERCLE MÈDIC DE L'“INSTITUT FRANÇAIS DE BARCELONE” DURANT EL FRANQUISME I SOTA LA DIRECCIÓ DE PIERRE DEFFONTAINES, 1939-1964

XIFRÓ i COLLSAMATA, Marc

RESUM: Durant el franquisme el món mèdic català mantingué els lligams amb França a través de l'Institut Français de Barcelona, dirigit pel geògraf Pierre Deffontaines (1939-1964); enquadra els lligams culturals en els anomenats Cercles. Els metges catalans, organitzats en el Cercle mèdic, es beneficiaren dels contactes, de les conferències, de la biblioteca i hemeroteca i de les borses d'estudi que gestionava l'Institut Français.

Paraules clau: Institut Français de Barcelona. Cercle mèdic. Pierre Deffontaines. Intercanvis culturals franco-catalans.

RESUMEN: Durante el franquismo, el mundo médico catalán mantuvo los puentes con Francia a través del Institut Français de Barcelona, dirigido por el geógrafo Pierre Deffontaines (1939-1964); encuadró los contactos culturales en los denominados Círculos. Los médicos catalanes, encuadrados en el “Cercle mèdic”, se beneficiaron de los contactos, de las conferencias, de la biblioteca y hemeroteca y de las becas de estudio que gestionaba l'Institut Français.

Palabras clave: Instituto Français de Barcelona. Cercle mèdic. Pierre Deffontaines. Intercambios culturales franco-catalans.

*

1. OBJECTIU

L'objectiu de l'article és aproximar-se a la influència francesa en el terreny científic, i més concretament en el terreny mèdic i de la salut, a Catalunya durant el període del franquisme.

La transmissió de coneixements sanitaris entre les dues bandes dels Pirineus tingué en l'Institut Français de Barcelona -institució cultural oficial constituïda com una sucursal

Marc Xifró i Collsamata

de la Universitat de Toulouse l'any 1923 - un agent promotor que marcà tota la vida cultural de Barcelona i Catalunya a través de l'ajut que prestà a la cultura catalana, i que li fou reconegut l'any 1991 amb la Creu de Sant Jordi :

“En reconeixement de la seva tasca d'apropament de les cultures francesa i catalana, que es reflecteix en les seves continuades activitats culturals, per la seva tasca de suport i difusió de la realitat cultural de Catalunya en temps adversos”: denominacions que ha rebut l'Institut en els “temps adversos” com diu el diploma de la Creu de Sant Jordi: “illa”, “oasi”, “finestra” en definitiva un lloc aparentment aïllat però que servia per poder trencar el dirigisme i la persecució cultural que vivia Catalunya, i també a través dels múltiples homenatges al seu director Pierre Deffontaines durant la seva estada a Barcelona (1939-1964) i posteriorment. Un reconeixement que l'any 2008 era renovat.

En aquest article volem presentar les diferents iniciatives, a l'hora que veure els diferents aspectes a tenir en consideració per tal d'avaluar l'impacte real de l'influència cultural francesa, que des de l'Institut Français de Barcelona s'impulsaren per tal de promoure aquest intercanvi cultural i científic, el grau del qual i llur resultat o impacte està per avaluar encara avui malgrat que un gran nombre de persones es beneficiaren de tals iniciatives com d'una àmplia xarxa francesa que tocava els àmbits de l'educació (Lycée Français, Escoles franceses Ferdinand de Lesseps), esportiu: (Club Hispano-Francès, nascut com un cercle més de l'IFB); i, perquè no, religiós (la Chapelle Française).

En efecte, foren varies les disciplines sanitàries que trobaren en l'Institut Français de Barcelona un indret on podien manifestar-se lliurement: primer la Medicina i la Farmàcia, en els anys 40, i posteriorment la Psicologia, a partir dels 50 amb la Psicologia i la Psicologia infantil; un lloc de trobada on poder discutir lliurement com recorda Moisès Broggi en les seves memòries: “alguns portaven una vida cultural activa, això es feia d'una forma mig amagada i clandestina i a vegades amb el suport d'institucions foranes com l'Institut Francès. Entre ells recordo els germans Oriol Anguera, Josep i Antoni; Josep Estellés; els Folch; Els Casanelles; en Rodríguez Arias; en Valero; etc. Amb ells formà el Cercle Turró, que es reunia moltes vegades a l'Institut Francès del carrer de Corts, on eren molt ben acollits pel seu director Pierre Deffontaines”(1) . L'Institut Français veia així acomplir-se en aquest camp la seva missió de propaganda francesa; una acció de propaganda que rebé el suport de les mateixes institucions acadèmiques del nostre país, facultats, i d'altres institucions mèdiques així com de nombrosos metges, farmacèutics, etc. que es beneficiaren de l'ajut i intermediació de l'Institut Français, i especialment del seu director Pierre Deffontaines, per tal de no perdre el tren de la modernitat, i recuperar els lligams que s'havien establert entre els dos països, per part també de molts metges catalans exiliats cosa que, com en molts altres camps científics, havien de malmetre el nivell del món mèdic català. –podríem trobar una àmplia literatura

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l'Institut Français de Barcelona”...

que ens posi al corrent dels contactes entre les dues bandes dels Pirineus abans de l'esclat de la Guerra civil Per aquesta raó trobem, entre els participants, els degans de les facultats de medicina i de farmàcia de Barcelona interessats a recuperar els contactes privilegiats que es tenien amb França abans de la Guerra Civil.

El món universitari també fou conquerit ja que els joves estudiants trobaren, en l'IFB, un bon complement gràcies a la seva biblioteca i hemeroteca i, molt especialment, a les beques d'ampliació d'estudis atorgades pel govern de França, juntament amb els cursos de francès una de les principals activitats del centre, i la promoció cultural.

El pes de la cultura francesa a casa nostra era encara molt viu en aquells anys del franquisme. malgrat algunes reaccions antifranceses visceral, algunes de les quals vingueren de la mateixa universitat, a més de la censura que sempre podia actuar; i de la competència, cada cop més gran, del món anglosaxó: especialment nord-americana pel camp sanitari. L'aïllament a que fou sotmesa tota la societat catalana fou superat amb imaginació i una forta voluntat per part del món cultural català subsistent a la guerra que trobà en el director del Institut Français de Barcelona, Pierre Deffontaines, un impulsor dels Cercles, un aliat a més d'un promotor amb experiència, com ho fou, per exemple, en el camp de la geografia al "introduir", a casa nostra, la geografia humana de Jean Bruhnes del qual n'era un "adepte" i divulgador: una mostra de la seva activitat són les càtedres de geografia que fundà al Brasil i al Canadà abans i després de la Segona Guerra Mundial– i els estudis que dedicà a Catalunya, a les Illes Balears, a la Mediterrània, etc.

2. PIERRE DEFFONTAINES (LIMOGES 1894-PARIS 1978) I L'INSTITUT FRANÇAIS DE BARCELONA:

L'Institut Français de Barcelona, en especial durant els anys de direcció del geògraf Pierre Deffontaines (1939-1964), assumí un importantíssim rol de canalitzador de les novetats científiques produïdes a França a casa nostra. En efecte, França constituí, encara en aquells anys inicials del franquisme, un important referent no només artístic i intel·lectual sino també científic. Com és sabut la medicina catalana també s'havia nodrit de la influència francesa –juntament amb aportacions alemanyes, i posteriorment, entrada la segona meitat del segle XX, anglosaxones (2).

Aquest importantíssim rol formava part de les funcions que posseïa l'Institut Français dins del marc de la promoció cultural i científica de França a Espanya on existia una xarxa d'Instituts francesos, establerts des de 1919 –l'any de la fundació per P. Mérimé de l'Institut Français de Madrid (3). A Catalunya, però, l'Institut Français a més de mantenir el pes de la francofonia, donà suport a la vida cultural catalana i per tant participà o

Marc Xifró i Collsamata

ajudà al relleu generacional, trencat per la guerra civil que causà tant de mal a la cultura i ciències catalanes: degut a l'exili de molts dels seus millors representants –també en el àmbit de la sanitat- i a la persecució del català i de la seva cultura pel règim franquista.

L'èxit en aquesta doble tasca ha estat atribuït, pels qui visqueren aquells anys, a la forta personalitat del seu director Pierre Deffontaines que li fou ja àmpliament reconegut al llarg dels seus anys com a director i posteriorment (4). Amb Pierre Deffontaines la cultura francesa recuperà el seu prestigi entre nosaltres i introduí la institució que dirigia en la vida cultural del nostre país com un referent ineludible per on transitaren diferents generacions de catalans entre ells les personalitats de la cultura i la ciència catalanes de la segona meitat de segle XX alhora que col·laborava amb les institucions culturals oficials (Ajuntament de Barcelona, Universitat de Barcelona, CSIC) i les “resistents” (Institut d'Estudis Catalans, i els grups culturals resistents; a més de les institucions més tradicionals de casa nostra per les quals actuà com a col·laborador).

L'Institut Françaís de Barcelona proposava Cursos de llengua i civilització franceses (a Barcelona, a les delegacions territorials establertes a Catalunya i a les Balears, com també a l'Ateneu Barcelonès i a la Universitat de Barcelona i en la Casa del Médico) i activitats culturals variades com conferències, exposicions, concerts, sessions cinematogràfiques, dins i fora de la pròpia institució que ocupava diferents espais a la ciutat de Barcelona, fins l'any 1975, quan passà al nou edifici dissenyat per l'arquitecte Coderch, en el carrer Moià. Les conferències eren públiques i es dividien en conferències de vulgarització i conferències tècniques.

També disposava d'una biblioteca i d'una hemeroteca amplíssimes, a més d'una discoteca, que atreïen a molts lectors ja fossin especialistes o estudiants, o simples lectors (5). Amb l'objectiu d'omplir el buit bibliogràfic existent l'Institut Françaís de Barcelona realitzà la cessió i donació (en nom del govern francès) de material bibliogràfic a diferents institucions culturals i universitàries del nostre país.

L'aspecte més característic de l'Institut Françaís de Barcelona, per sobre de tot i respecte als altres centres culturals francesos a Espanya, fou la manera d'acollir en el seu si totes aquelles persones inquietes per mantenir els contactes amb la resta del món i en particular amb França i, també, recuperar i salvar la cultura catalana, a través del que s'ha denominat CERCLES que es fundaren aproximadament des del 1944 o 1945 en el mateix institut. Estretament lligat amb els Cercles, perquè alguns d'ells participaven activament al seu funcionament, l'Institut Françaís gestionava les beques d'ampliació d'estudis atorgades pel govern francès. Hi hagueren dos tipus de beques per les quals concorrien llicenciats universitaris: les beques pel curs i les beques d'estiu. Les demandes foren sempre més

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l'Institut Français de Barcelona”...

nombroses que les beques que eren en un gran nombre repartides entre diversos candidats.

Posteriorment es va fundar, també, a Barcelona per iniciativa del matrimoni Deffontaines l'entitat assistencial “Auxilia”, que es reunia per primera vegada en el mateix Institut Français de Barcelona l'any 1952: tingué el seu origen en la demanda d'un malalt de tuberculosi (José Navarro) a la ciutat sanitària de Terrassa que volia estudiar francès no disposava de recursos (6). La compenetració de Pierre Deffontaines fou molt gran com recorda el geògraf català Lluís Solé i Sabaris, en el seu article “Sobre la naixença i desenvolupament de la moderna geografia catalana”:

“Deffontaines qui, calladament i amb un esperit comprensiu que mai no li agraiem prou, emprengué un silenciós ajut a la cultura catalana, no solament amb les seves pròpies aportacions geogràfiques fetes amb la visió de l'especialista que ha recorregut món, sinó, el que és més valuós, amb una compenetració de geògraf amb el país i que compren no solament els fets de la nostra geografia, sinó que s'identifica amb ell i els seus problemes candents. No endebades en els temps més difícils, l'Institut francès es converteix en un casal de la cultura catalana on convergeixen literats, artistes de tota mena, vinculats sense cap formalisme en cercles d'estudi que, a l'ensem que projectaven entre nosaltres la cultura francesa, ajudaven la cultura catalana (...) en uns moments en què la coloració política podia esdevenir exclouent” (7).

3. ELS CERCLES DE L' INSTITUT FRANÇAIS:

Per tal d'aprofundir en l'acció cultural de l'Institut Français de Barcelona cal tenir en compte allò que el caracteritzà i que fou l'organització d'enquadrament de les persones properes a l'Institut Français, els CERCLES. Una marca de diferenciació amb els altres instituts espanyols, que també trobarem en l'autonomia que tenia per a concedir les beques finançades per l'Estat francès. La bibliografia més recent ha posat èmfasi en el camp artístic: o sigui el Cercle d'arts plàstiques Maillol i el Cercle musical Manuel de Falla amb els estudis de Pascal Torres i d'Alsina Bofill (8). Coincidint amb el centenari del naixement de Pierre Deffontaines (1994) es publicaren unes memòries dels Cercles (*Memòries dels Cercles de l'Institut Francès*, Barcelona, Hacer, 1994) que dirigides per Miquel Porter i Moix agrupava la memòria del que fou l'Institut i algun dels seus principals cenacles de discussió i intercanvi: Cercle musical Manuel de Falla (Josep Casanova), Cercle d'arts plàstiques Maillol (Xavier Valls i Arnau Puig), Cercle de géographes (Joan Vilà i Valentí), Cercle médical (Josep A. Salvà i Miquel), Cercle de cinema Lumière (Miquel

Marc Xifró i Collsamata

Porter i Moix), Cercle d'estudis Europeus (Antón Cañellas) i el Cercle literari (Jordi Sarsanedes). Aquesta obra fou producte d'un homenatge al geògraf-director impulsat pel Dr. Jacint Reventós, un homenatge que cal afegir a d'altres fets en vida del mateix Deffontaines i que es materialitzaren en un recull d'articles sobre aspectes de la geografia catalana i que s'ha renovat l'any 2008 en el trentè aniversari de la seva mort.

Els Cercles no tenien una configuració ni un funcionament homogeni. El seu nombre anà augmentant a mesura que els interessos dels seus membres s'anà ampliant així com el públic que podia ser atret cap a les activitats que oferia l'Institut Francès. L'Institut prengué interès en posar-se en contacte amb les diferents institucions del nostre país per tal d'oferir les seves activitats i la seva col·laboració com institució oficial francesa. Així l'Institut disposava de llistats de membres de diferents institucions amb entre qui promoure les seves iniciatives i activitats: vegis per exemple l'IEC, el professorat de la Facultat de medicina, etc. Els Cercles i l'Institut Francès esdevingueren un "oasi" de llibertat; una idea que han manifestat altres personalitats de la cultura catalana; un indret d'intercanvi d'idees i d'experiències professionals.

La seva constitució a partir de 1944 o 1945 semblaria que fou resultat d'una bona sintonia des de l'arribada l'any 1939 de Pierre Deffontaines que representava una França generosa i oberta: com mostra aquests exemples.

"Vous representez chez nous la France que nous aimons", Lluís Masriera a Pierre Deffontaines, Barcelona 11 Juny 1947 (9).

Aquests cercles es diversificaren i es reorganitzaren segons els interessos. L'Institut Francès posseïa, a més a més, un laboratori de química (10). Els estudiants i antics estudiants per la seva banda també foren agrupats en un Cercle, "Carrefour" (1945); en l'àmbit esportiu fou constituït el Club hispano-francès per a la pràctica de l'esport i l'atletisme. Encara caldria citar altres Cercles algun d'ells tant dinàmics i vius com el Cercle jurídic i el Cercle europeu.

Les disciplines científiques. La física fou una de les disciplines científiques més promogudes. Veure el treball de recerca d'Alfons Carpio Rovira "Ciència i política exterior francesa a l'Espanya de Franco: el cas dels físics catalans", (Centre d'Estudis d'Història de les Ciències, Universitat de Barcelona) jugaren, doncs, un important rol ja que també foren representades per diferents Cercles i perquè formava part de l'acció de propaganda duta a terme per l'Institut.

Era una fórmula per enquadrar l'acció cultural de renovació i manteniment de la cultura que es produïa a Catalunya i a les Illes Balears que eren els territoris que depenien de

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l'Institut Français de Barcelona...

l'Institut Français de Barcelona, un enquadrament que facilità la reconstrucció cultural en el nostre país des d'un bon inici de la presència de Pierre Deffontaines com ho remarca Francesc Miralles, referint-se al Cercle artístic Maillol , “tothom sap que l'Institut Francès de Barcelona fou una entitat clau en el desvetllament de la vida cultural catalana després de la guerra. Però ja abans de constituir el Cercle Maillol inicià una sèrie d'activitats i d'exposicions”, per a recuperar la influència francesa a casa nostra. Un encuadrament que s'havia realitzat ja amb els *Cercles d'études* que havien de facilitar una altre de les missions per les quals s'havia fundat aquest institut: l'obtenció de títols de grau superior de la Universitat de Toulouse, ja que Barcelona n'era una delegació (com ara ho podia ser tots els altres Instituts creats a Europa) “*Des Cercles d'Études dirigés par M. Deffontaines pour la Géographie, M. Vilar pour l'Histoire, M. Mattet pour les Lettres, M. Pj. Guinard pour les Études Hispaniques, et Mlle. Josien pour les Sciences, permettent aux étudiants ou auditeurs de compléter leur connaissance de la culture française, de préparer des examens d'enseignement supérieur et d'être au courant des derniers travaux et publications françaises*”.

Durant els vint-i-cinc anys de la direcció de Pierre Deffontaines (1939-1964) trobem en els responsables de la secció científica uns estrets col·laboradors amb la tasca del director de l'Institut Français de Barcelona (11), els quals tenien la direcció de la difusió científica a tota Espanya; així trobem:

Marie Louise Josien (fins l'any 1948); Marguerite Cordier (1948-1952) , nomenada Acadèmica corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona l'any 1951 –en representació de l'Institut Français de Barcelona, on donà diferents conferències –com ho mostra la documentació de dita institució, i també de la Reial Acadèmia de Farmàcia l'any 1956. La direcció de l'Institut encara va fer-la participar en la difusió cultural després que hagués deixat el càrrec a l'Institut Français d'Espagne, ja que havia establert nombroses relacions professionals de les que la cultura francesa podia beneficiar-se: J. Depraz (a partir del curs 1952-1953), Madame Duford, Claude Collin.

Aquestes persones organitzaren conferències i cursos dins i fora de l'Institut, amb estreta relació amb la universitat i centres docents; aquestes activitats s'afegeixen a les conferències extraordinàries o sigui aquelles que eren impartides per invitats francesos, que molt sovint realitzaven un “tour” pels Instituts Français i altres institucions d'Espanya i Catalunya. Entre els temes científics foren tractats els temes sanitaris, mèdics i biològics.

-Conferències i cursos, (per exemple dedicades a les hormones, el curs 1945-1946, per part de Louise Josien (12).

Marc Xifró i Collsamata

-Actes d'homenatges: que passaven per l'atorgament de condecoracions, i recuperació de la memòria d'alguna personalitat cultural.

-Suport a les accions culturals a casa nostra: Juntament amb Pierre Deffontaines una de les accions de l'Institut Français de Barcelona fou acostar i fer conèixer la realitat catalana a França facilitant els contactes, i col·laborant-hi activament. A més d'orientar l'acció cultural.

Les ciències, la química, la física (física nuclear per exemple), i les enginyeries foren molt ben representades, a través de cursos i conferències (divulgatives, en el mateix Institut Français, i tècniques, en diferents centres d'ensenyament superior); així com col·laboracions en el marc de la Fira Internacional de Barcelona. En l'àmbit de la salut trobem algunes iniciatives com per exemple, pel que fa a metges catalans:

- L'homenatge al Dr. Turró (1946), que fou objecte d'un article de Marie Louise Josien, "Hommage au Dr. Turró", *Correspondencia médica* (1945, núm. 13, pp. 31-32); l'homenatge al Dr. Orfila (1951).

- O bé sessions en memòria de metges com per exemple el Dr. Albarrán, en el centenari del seu naixement, realitzada pel Dr. Puigvert "Una gran figura mèdica hispano-cubana en la Sorbonne: el doctor Albarrán" (10-III-1960)

També a personalitats franceses, com per exemple: L'homenatge a Pasteur (desembre de 1945): la "Semaine Pasteur" fou organitzada en col·laboració amb el Laboratori de Bacteriologia de Barcelona i comptà amb un programa de vuit conferències i dos passis de documentals –fetes en benefici dels hospitals barcelonins (13)

O bé conferències a l'exterior, així a la Reial Acadèmia de Medicina (14). Podem pensar que es produïren altres intervencions en altres institucions, mèdiques, amb les quals l'Institut Français mantigué contacte.

A més dels reconeixements que li donaren les Institucions culturals del nostre país, a Pierre Deffontaines, i per tant al mateix Institut, citarem, pel que fa a l'àmbit mèdic, el reconeixement de l'Institut com a interlocutor privilegiat fet per la Reial Acadèmia de Medicina, presidida pel Dr. Corominas, l'any 1951 (maig) d'esdevenir membre associat de dita institució acadèmica, pel suport a la medicina catalana.

4. ELS CERCLES DE SALUT

Els Cercles de Salut que hem pogut identificar fins ara són quatre, que es constituïren al llarg dels anys de direcció del geògraf Pierre Deffontaines i són els següents:

- Cercle mèdic (aprox. 1944),
- Cercle farmacèutic (posterior a 1945), que tenia, també, una important vessant industrial (hi trobarem laboratoris farmacèutics),
- Cercles psicològics : Cercle de psicologia (1952) i Cercle de psicologia infantil (1961), impulsats respectivament pel Dr. Sarró i pel Dr. Folch Mateu.

Només del primer disposem d'una aproximació realitzada pel Dr. Salvà i Miquel, el qual participà activament en aquest Cercle, primer com a becari i després com a secretari. Per tal de resseguir la vida d'aquets cenacles cal tenir en compte que llurs noms poden variar segons els anys;

-*Cercle mèdic*: Cercle Turró, Centre de Biosíntesi; Cercle des Médecins; Cercle médical; o, encara, Cercle Médical Franco-espagnol.

-*Cercle farmacèutic*: Cercle des Pharmaciens, Cercle d'Études pharmacèutiques,.

-*Cercle psicològic*: Cercle Psychologique, Cercle d'études et recherche psychologiques, Instituto de Medicina psicoanalítica de Barcelona; membre Dr. Otaola –secretari del Cercle de Recherches psychologiques: un altre variant de nom del cercle per afegir a la llista. També incorporar el nom de Cercle de Psychanalyse, creat per Mettra –una evidència de la interdisciplinarietat de la vida de les diferents seccions de l'IFB-; Oferiment de serveis mèdics de psicologia a l'organització d'assistència de la colònia francesa a Barcelona –Bienfaisance Française- a través de l'Instituto de medicina psicoanalítica de Barcelona, dirigit pel doctor Joan Ramon Otaola, pel qual l'Institut Français representà una important font d'ajut.

5. CERCLE D'ÉTUDES DE PSYCHOLOGIE DE L'ENFANT (1961)

Com podem comprovar el cercle mèdic fou posat, en la seva fundació, sota el patronatge d'un nom de referència, del cèlebre Dr. Turró, al qual es retè homenatge l'any 1946. El Cercle Turró de biosíntesi; s'orientà a combinar la recerca científica i l'humanisme. Els altres no tingueren cap patronatge, que si trobem pel cas del Cercle artístic i el Cercle

Marc Xifró i Collsamata

musical. El que coneixem de la trajectòria dels Cercles és, doncs, engrunat. Sabem però que després d'un primer període els Cercles mèdic i farmacèutic foren reorganitzats l'any 1949: amb la perspectiva d'una major obertura del nostre país que deixava enrere el tancament de la frontera francesa entre 1946 i 1948.

Dels altres cercles direm algunes generalitats, abans de centrar-nos en el Cercle mèdic: El Cercle farmacèutic tenia també una important dimensió industrial, ja que participaven en el seu funcionament representants de Laboratoris, a més de persones provinents de l'àmbit acadèmic i universitari. Entre ells podem citar:

Facultat de Farmàcia: Ramon San Martin Casamada (degà de la Facultat i president del Cercle) –també era membre del Cercle mèdic-, Miquel Amat Barges, Eliseo Gastón de Iriarte Sanchiz, Jesús Isamat Vila (secretari del Cercle).

Acadèmia de Farmàcia: Mariano Losa Espanya (vice-president del Cercle).

Indústria farmacèutica: Antoni Esteve (Laboratoris Esteve), José Amargós Anoro (Laboratoris Andreu), Isidre Bultó Blajot.

Col·legi de farmacèutics: Pere Puig Muset.

Pel que fa als dos cercles psicològics la seva aparició està lligada a la recuperació d'aquesta disciplina en el nostre país després dels primers anys de tancament cultural a que havia sotmès la dictadura tot el país. En el Cercle psicològic hi participaren diferents membres o habituals del Cercle mèdic. Ara bé el Cercle es volia multidisciplinar -no únicament tocava el tema des d'una perspectiva mèdica. Com els altres dos Cercles es volia un instrument de diàleg amb els especialistes francesos a través de:

Conferències, per exemple, pels dos primers cursos que funcionà dit cercle 1951-1952 i 1952-1953, dels psicoanalistes Dalbiez (Universitat de Rennes, Facultat de Lletres), el Dr. Bouvet (de l'Associació psicoanalítica de Paris; institució que hauria donat suport a la constitució del Cercle amb la participació del seu president Dr. S. Nacht); també participaren Monsieur Georges Hahn (Institut Catòlic de Toulouse). Aquest últim tornaria a Barcelona durant el curs 1958-1959 per impartir la conferència "*La psychologie, puissance nouvelle de notre civilisation*".

Cursos, sobre la "Culpabilitat", els "Problemes psicològics de la dona moderna"

Finalment pel Cercle de psicologia infantil -probablement una extensió de l'anterior cercle-, només disposem d'algunes referències a alguna conferència, i cursos organitzats en el marc de l'Institut Francès de Barcelona, els anys 1960 i 1961. P. Folch Mateu promogué una sèrie de cicles de conferències, així: "*Les Problèmes actuels de*

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l'Institut Français de Barcelona”...

l'adolescence”; Cal afegir una sèrie de conferències sobre pedagogia i desenvolupament de l'adolescent realitzades per professors francesos i catalans.

No pretenem ser ara molt més precisos ja que volem tot just fer una aproximació de les tasques que assumí l'Institut Français en la promoció cultural en l'àmbit sanitari. Amb aquest propòsit ens centrarem en el cas del Cercle mèdic, que fou, com s'ha dit, el primer dels cercles sanitaris, i dels primers dels cercles creats a l'Institut Français de Barcelona, atès el pes de la francofonia en l'àmbit mèdic català.

6. CERCLE MÈDIC

Pel Cercle mèdic disposen d'un testimoniatge: el del Dr. Josep A. Salvà i Miquel que participà en l'homenatge a Pierre Deffontaines l'any 1994; havia d'anar acompanyat d'un testimoniatge del Cercle farmacèutic que no arribà a realitzar-se. La tasca d'aquests dos Cercles, malgrat que el Cercle farmacèutic tenia també una vessant industrial, és molt similar fins el punt que en els informes anuals de l'Institut Français apareixen junts. La principal tasca d'aquests dos cercles era:

-per una banda, l'organització de la vinguda de professors francesos –pels quals demanava la intermediació de l'Institut ja fos per realitzar conferències en el marc del mateix Institut o bé en el marc d'altres esdeveniments mèdics organitzats a Barcelona (o Catalunya) per membres del mateix Cercle.

-per una altra banda, els Cercles proposaven els beneficiaris de les beques d'ampliació d'estudis.

Els seus membres més destacats estaven doncs connectats amb la vida acadèmica i professional i tenien un viu interès en recuperar els contactes que la medicina catalana ja tenia d'abans de la Guerra civil, amb la medicina francesa i , així, orientar els seus estudiants a través de les beques ofertes pel govern francès en la millora i desenvolupament de les seves disciplines. Aquest voluntat de mantenir els lligams científics fou reconeguda a França a través de la concessió de:

-condecoracions sanitàries i de recerca *Ordre de la Santé*: Així Frederic Corominas Pedemonte (1955), Cañadell (lliurat durant el Primer Col·loqui Europeu d'endocrinologia, 20 i 22 de maig de 1960), Xavier Vilanova i Montiu; *Ordre du Mérite à la Recherche et à l'Invention*, atorgada al Dr. Puigvert (1963).

Marc Xifró i Collsamata

-doctorats honoris causa : de Toulouse principalment (així com l'entrada en acadèmies mèdiques, com per exemple l'Académie National de Médecine).

-o bé la màxima condecoració de la República: Legió d'honor. Exs: Agustí Pedro Pons, Antoni Puigvert, Antoni Subirana; Salvador Gil-Vernet; a més a més d'integrar les diferents acadèmies mèdiques professionals.

Que els hi eren atorgades en actes d'homenatge realitzats en el propi Institut Français de Barcelona (a la Gran Via); homenatges presidits per Pierre Deffontaines i el cònsol francès –tal com recull les fotografies de l'homenatge al Dr. Pedro i Pons i a la condecoració a Antoni Puigvert i Joan Ainaud (15).

Pels metges catalans l'Institut Français esdevingué una font de contactes i, també, d'informació ja que disposava d'una biblioteca i d'una hemeroteca que anà creixent paulatinament –molt més important en els primers anys del franquisme, o sigui fins els anys cinquanta:

“Els primers anys de la de la postguerra arribaren pocs llibres i revistes tècniques de França i la biblioteca de l'Institut Français ens en facilitava la lectura. / Així permetia conèixer les novetats de caràcter mèdic ocorregudes a França i disposar d'un suport bibliogràfic necessari per a la redacció de tesis doctorals o articles científics” (16).

Aquest suport bibliogràfic ofert per l'Institut Français –extensible a tots els altres cercles es completà amb:

-*la donació de llibres* a diferents biblioteques entre les quals la biblioteca de la Facultat de Medicina de Barcelona per exemple de els anys 1951, pel qual rebia una donació de 75 llibres, i l'any 1963; o més concretes com a la Reial Acadèmia de Medicina, l'any 1945. Aquesta acció d'omplir buits bibliogràfics també fou acompanyada per una política de promoció com és el cas de l'Exposició del *“Livre médical”* (Octubre de 1963), que fou inaugurada per una conferència a la Reial Acadèmia de Medicina per part del Dr. P. Milliez.

-*la recuperació* per part de les institucions mèdiques i acadèmiques dels intercanvis de publicacions per exemple la sol·licitud que l'any 1949 feu l'Acadèmia de Ciències Mèdiques a través de l'Institut Français, per tal de omplir els buits de les principals revistes mèdiques franceses des de finals dels anys trenta fins l'any 49, *grosso modo*.

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l'Institut Français de Barcelona...

Amb aquest objecte la responsable de la secció científica es posà en contacte amb les cases editorials per transmetre les demandes.

-*altres iniciatives* : com per exemple el suport a la difusió de l'obra dels metges catalans a França com passà amb la difusió de l'obra "*Ulcères d'origine vasculaire des extrémités inférieures*", del Dr. Piulachs per ser editada per l'editorial Masson, que l'any 1950 no pogué fer-ho però que en feu parlar en la "*Presse médicale*" i el "*Journal de chirurgie*"; i la referenciació de llibreries susceptibles a rebre llibres mèdics francesos les llibreries especialitzades, o bé més generalistes eren Argos (Pg. de Gràcia, 30), Bosch (Ronda Univ., 14); Herder (Balmes, 22), Jiménez Sánchez (Menéndez Pelayo, 52), Llibreria Francesa (Pg. de Gràcia, 61), Llibreria Martínez (Banys Nous, 5), Llibreria de Ciències Mèdiques (Provença, 255) (Informació transmesa a Éditions médicales Flammarion acompanyada d'un exemplar de la Guia mèdica de l'any 1949).

Membres del Cercle mèdic:

Pel pes de la influència francesa, i per l'acollida que feu Pierre Deffontaines als professionals de la medicina el Cercle mèdic és dels cercles que des d'un bon inici atragué un nombre important de membres que es xifren entre 100-150, segons els primers "rapports" de l'Institut Français; els altres cinc primers cercles disposant de 65 (literari), 28 (geogràfic), 75 (artístic), 30 (musical), (70) científic. No disposem, malauradament d'un fitxer de membres: probablement existien uns carnets de membres dels cercles ja que n'hem trobat un exemplar de membre del Cercle Maillol. Els seus membres, però, actuaven també com a representants de les diferents institucions mèdiques del nostre país, en especial les situades a Barcelona. La Universitat de Barcelona, la Reial Acadèmia de Medicina, l'Acadèmia de ciències mèdiques; així com de centres mèdics: per exemple l'Hospital d'Infecciosos, ... ; i també la Casa del Médico, que acollí algunes activitats del mateix Institut Français en els primers anys 40.

Entre els seus membres trobem metges amb una carrera ja iniciada i/o consolidada, i joves metges, en molts casos beneficiaris de les beques, per les quals els seus mestres els avalaven –“(…)abundaven els estudiants de medicina (...). Hi venia també el bo i millor de la medicina catalana” (17). Podem citar, doncs, els següents metges que participaren i mantingueren una estreta relació amb l'Institut Français.

Agustí Pedro Pons , que presidí el Cercle mèdic i que inicià ja l'any 1943 un procés de normalització amb la publicació de la revista "Mèdica Clínica", juntament amb Ramón Sarró i Burbano; Dr. Cañadell; Pere Piulachs i Oliva, (Nota: juntament amb la seva secretaria Valérie Salignan, de qui el Dr. Josep A. Salvá i Miquel diu "*que ens ajudava molt en les*

Marc Xifró i Collsamata

tasques administratives i gaudia de moltes amistats en els mitjans catalans i francòfons de la ciutat” –p. 89); Antoni Subirana; Lluís Trias de Bes; Máximo Soriano Giménez; Vicens Carulla; Francesc Gallart Monés; Ramon San Martín (degà Facultat de Farmàcia); Frederic Corominas; Joaquim Trias Pujol. I també becaris com J. A. Salvà i Miquel; Cristobal Lamothe de Grignon, Joan Ripoll, Lluís Oller Daurella, Dr. Sagarra (18).

També trobem els doctors assidus al mateix Cercle, i/o que establiren una relació de col·laboració amb l’Institut Françaís per tal de fer venir metges francesos a casa nostra: Ramón Sarró (promotor del Cercle psicològic), Antoni Puigvert i Gorro, Dr. Barraquer i Ferré, Oriol Anguera, Josep Alsina i Bofill, Xavier Vilanova (19), Antoni Carreras i Verdaguer, Dr. Soler-Roig, Salvador Gil-Vernet, Vicenç Carulla Riera, Victor Conill, Dr. Garcia Tornel, Dr. Balcells, García-Valdecasas, Jacint Reventós i Bordoy.

Era, molt sovint, un assumpte de família el lligam amb l’Institut Françaís de Barcelona – i altres com el Lycée o les escoles franceses Ferdinand de Lesseps, per les quals passaren molts catalans fugint de l’ensenyament franquista. En el cas dels metges s’inscriu també com veurem en la continuïtat de la influència francesa que fa que els mestres francesos dels anys d’abans de la segona guerra mundial els puguem retrobar després : a través d’una filiació (vegis el Dr. Subirana, el Dr. Trias de Bes, etc., fills de metges que es beneficiaren de beques) o de mestratge, pur, com per exemple pel cas de Joaquim Piñol a qui Xavier Vilanova “considerava (...) com el seu deixeble” i que havia “d’ocupar el seu lloc al mig de la dermatologia francesa” (20) i molts altres que com s’ha dit eren el resultat de l’orientació per abastar el màxim de novetats i poder-les traslladar a Catalunya.

Les activitats del Cercle, mèdic a més les conferències públiques comprenien unes reunions mensuals que servien per “ (...) reunir els sanitaris de formació francesa en un lloc on podrien mantenir-se en contacte amb la medicina del país i tenir un lloc de reunió i d’informació”. Els debats que es pogueren mantenir, així com els intervinguents no semblen que existeixen pel cas del Cercle mèdic, ni tampoc dels altres cercles sanitaris –en realitat són pocs el Cercles que mantingueren un format de funcionament i que puguem resseguir un resultat tangible. Tenim una petita mostra de la vida interna del Cercle pel curs 1947-1948. D’aquell curs sabem de tres sessions plenàries amb un programa concret :

29 de Desembre de 1947 : presentació del tema “*Crisis en la medicina actual (perspectiva para una medicina pròxima)*” tema presentat pels Drs. Joaquin Trias Pujol, A. Oriol Anguera.

28 de Febrer de 1948 : Projectió de dos films cedits per la Facultat de Medicina de Paris i debat obert sobre el tema presentat en la sessió anterior.

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l'Institut Français de Barcelona”...

Posterior a l'anterior data : en l'anterior sessió plenària es convoca una altre al voltant del tema , “¿ Medicina libre o Medicina planificada?” (21).

Posteriorment, com ja s'ha anotat més amunt, els “*Rapports*” anuals fan referència a la invitació de metges i professors francesos i la adjudicació de les beques -els *Rapports* que hem pogut consultar són els dels cursos 1952-1953 fins a 1961-1962 (22). Una evidència, però, del dinamisme en l'àmbit sanitari dels cercles fou la constitució d'altres Cercles a més del mèdic els quals en els seus àmbits desenvoluparen els contactes amb els professionals francesos.

Cal potser constatar que la vida del Cercle mèdic passava molt més per la relació directa dels qui en formaven part amb l'Institut Français i especialment amb el seu director Pierre Deffontaines, al llarg de vint-i-cinc anys.

a. Els Conferenciants i referents mèdics:

En efecte si prenent els RAPPORTS oficials, enviats a diferents instàncies a les que estava lligat l'IFB, llegim que fer venir professors francesos de visita a Catalunya era una tasca principal. Trobem ja propostes de conferenciants des del mateix any 1945. Les propostes també eren fetes per que poguessin intervenir fora de l'Institut Français de Barcelona, en cursos monogràfics, organitzats per la Facultat o serveis mèdics –en els quals podien fer alguna demostració pràctica.

Com ja s'ha dit la promoció cultural que realitzava l'Institut Français de Barcelona formava part de l'acció de propaganda francesa, o sigui d'una acció de política exterior, per la qual es mobilitzaren importants esforços des del mateix any 1945.

Entre la documentació consultada, que correspon molta a correspondència, hem pogut extreure els següents noms a qui es cursà una invitació on se'n feren gestions:

Cursos 1944-1945 a 1947-1948 (23)

Curs 1944-1945: (i així per a cada any)

Polonowski, Professor a la Facultat de Medicina de Paris, de química-biològica. Fou invitat en diferents ocasions, tant pel Cercle Mèdic, com pel Cercle Farmacèutic.

Heitz-Boyer, 1944, Institut Français: “*L'homme et la maladie*”. A proposta del Dr. Puigvert l'any 1945. Aquest any pronuncià una conferència divulgativa, a l'Institut Français; i dues altres a Barcelona: una sobre el càncer de pròstata en la Acadèmia de Ciències mèdiques; una a l'Hospital de Sant Pau o a l'Institut d'Urologia; i realitzà una sessió operatòria

Marc Xifró i Collsamata

G. Marion, a proposta del Dr. Puigvert l'any 1945, amb el qual s'havia format durant la seva estada a l'Hospital Lariboisière. Parlà sobre tuberculosi del ronyó a la Acadèmia de Ciències Mèdiques.

L. Tavernier, Professor de Clínica de Cirurgia Infantil i d'Ortopèdia de la Faculté de Médecine de Lyon. A proposta del Dr. Piulachs pronuncià diferents conferències: una de divulgativa a l'Institut Français de Barcelona; participà al "Cursillo Monográfico de Traumatología" organitzat pel Dr. Piulachs (Facultat de Medicina de Barcelona).

Merle D'Aubigné, Professor a la Facultat de Medicina de Paris. Realitzà una estada a Barcelona entre els dies 17, 20 i 21 de Novembre de 1947. Durant aquests dies pronuncià diverses conferències: així un curs sobre traumatologia el dia 17 de Novembre de 1947 Auditori de la Càtedra de Cirurgia de la Facultat de Medicina.

Mallet-Guy professor a la Universitat de Lyon, invitat per la Universitat de Barcelona l'any 1947.

Bernard Fey, professor d'urologia de la facultat de medicina de Paris. Invitat pel Dr. Puigvert. Fou objecte d'una recepció el dia: 11 de maig de 1948.

curs 1949-1950

Jacques Leveuf, Professor de Clínica Infantil i Ortopèdia de l'hôpital d'Enfants malades de Paris. A proposta del Dr. Antonio Morgadas Novell (Hospital Clínic). Participà en el curs de Traumatologia del Dr. Piulachs.

Dr. Gosset, invitat al "Il Curso intensivo de cirugia del aparato digestivo", per a postgraduats, del Dr. Soler-Roig.

Mollaret, membre de l'Institut Pasteur. A proposta del Dr. Trias de Bes. Realitzà diverses intervencions en diferents institucions mèdiques; i pronuncià una conferència a l'Institut Français, on fou organitzada una recepció. Durant la seva estada fou rebut com Acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina.

Guy Laroche, professor a la Facultat de Medicina de Paris. A proposta del Dr. Cañadell. Participà en el curs d'endocrinologia a la Facultat de Medicina.

Simonnet, a proposta del Dr. Cañadell. Pronuncià dues conferències a la Facultat de Medicina. Com en el cas de Mollaret durant la seva estada fou rebut Acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina.

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l'Institut Français de Barcelona...

L. Tavernier, (Professor de Cirurgia infantil i ortopèdia de la Facultat de Lyon) a proposta del Dr. Piulachs. Conferències: "Cursillo monográfico de Traumatología" en el servei del Dr. Piulachs.

Laubry, a proposta del doctor Trias de Bes; durant una setmana realitzà diverses sessions clíniques a l'hospital d'infecciosos; Societat de Cardiologia de Barcelona durant la seva estada fou rebut Acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina.

Prof. Fabre, (Degà de la facultat de Farmàcia de Paris) tres conferències a la Reial Acadèmia de Medicina, la Facultat de Farmàcia i al Col·legi Oficial de farmacèutics; a més d'una recepció a l'Institut Français.

M. A. Pacault, (membre del CNRS) a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona: "*Études des structures par voie magnétique. Reaction entre le magnetisme de certains corps et leurs propriétés biologiques (propriétés cancérigiques et mitoclassiques)*".

Lieutenant colonel Juliard (*directeur du Centre de Transfusion et de réanimation de l'Armée*) a l'Institut Français de Barcelona; Recepció

Kopaczewski invitat per la Societat de Fisiologia on donà una conferència; Reial Acadèmia de Medicina, membre honorari: "*Le diagnostic précoce du cancer*"; i amb la intenció de realitzar el mes d'abril una conferència a l'Institut sobre "*Claude Bernard*" o "*L'Esprit Scientifique*".

Paul Cordier, (Professor a la Facultat de farmàcia), a l'Institut Français, 11 de Maig de 1950: "*La science au service de la thérapeutique*", més la projecció d'un documental "*Histoire de la Pharmacie*".

Curs 1956-1957

R. Diatkine, (metge cap de l'Institut de Psychanalyse de Paris) a l'Institut Français de Barcelona "*Les conceptions actuelles sur la formation du caractère*".

Curs 1962-1963

J. E. Courtois (secretari general de la Société de Chimie Biologique) a l'Institut Français "*Relations entre quelques enzymes et diverses maladies*", el 24 abril.

L. Hedon, a l'Institut Français: "*La pancréatectomie chez le chien et les troubles du métabolisme qui en résultent*"; "*Les diabètes alloxanique et métahypophysaire comparées à celui qui provoque la pancréatectomie*".

Marc Xifró i Collsamata

A més dels que cita Josep A. Salvà i Miquel: Bernard Halpern (*Collège de France*), el bioquímic Lavollay, el químic farmacèutic Lespagnol i el farmacòleg Cheymol (24).

Aquests són alguns dels noms que passaren per Barcelona. També caldria afegir els noms del metges francesos amb els quals els metges catalans mantingueren un contacte professional, per exemple a través dels becaris.

També cal recordar els noms de Barré, Bernard, Bordet, Canselaire, Debré (pediatria), Donzelot (cardiologia), Garcin, Gutmann, Guy-Mallet, Fey, Forestier, Lelong (pediatria), Lenègre (cardiologia), Lian, Marcena, Moricard, Milovanovich, Rohmer, Sèze, Thiébaud, Valéry-Radot.

En conjunt podem distingir unes activitats més divulgatives, per un públic, més o menys ampli i altres més especialitzades en les quals l'institut participava directa o indirectament ja que en molts casos es duia a terme a l'exterior del centre

b. Les Beques d'ampliació d'estudis:

Una de les principals tasques dels Cercles era participar en la assignació de becaris (en el cas de l'art i de la música existí un Concurs públic pel qual s'organitzava una exposició i una sessió musical). Els Cercles mèdic i farmacèutic, tenien entre les seves funcions aconsellar en la designació de candidats a les beques que eren gestionades per l'Institut Français de Barcelona. Les reunions per tal de debatre d'aquest assumpte eren en el mes d'abril.

Per tal de promoure les sol·licituds s'enviava còpia de la convocatòria de beques a diferents institucions mèdiques i centres; com per exemple pel 21 abril 1950:

Facultat De Medicina (Dr. Soriano, degà)
Acadèmia De Ciències Mèdiques (Dr. Pedro Pons, president)
Hospital Ntra. Sra. Del Mar (Dr. Lluís Trias de Bes, director)
I molt probablement a d'altres institucions mèdiques,.

Les beques atorgades per l'Estat francès foren molt apreciades pel fet de representar una oportunitat per a accedir a un coneixement del qual Espanya n'estava al marge, en especial en els anys 40 i 50. Posteriorment la lleugera obertura del règim permeté un intercanvi més fluid: Els seus beneficiaris feien un "*rapport*" dirigit a l'Institut explicant les impressions de la seva estada: (exemple realitzar recerca). Les beques atorgades eren però poc nombroses així que també trobem metges catalans que realitzen el viatge

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l' "Institut Français de Barcelona"...

a França pagant-se ells mateixos l'estada. En aquests casos la intervenció de l'IFB i en especial del seu director servia d'aval (veure correspondència guardada a l'arxiu del Institut) i també certificava el coneixement de la llengua francesa. Els mesos totals que representaven la medicina i per extensió les disciplines sanitàries, feia que aquesta fos la segona disciplina que més es beneficiava dels ajuts; vegis per la següent distribució

<i>Any 1948-949: Medicina i farmàcia</i>	<i>13 mesos</i>
<i>Any 1950-1951: Medicina:</i>	<i>19 mesos</i>
<i>Any 1951- 1952: Medicina.</i>	<i>9 mesos (+ 4 mesos de química-biològica)</i>
<i>Any 1952-53: Medicina</i>	<i>12 mesos</i>
<i>Any 1961-1962: 80 mesos de beques otorgades pel govern francès</i>	
<i>Ciències i tècniques</i>	<i>40 mesos</i>
<i>Medicina</i>	<i>17 mesos</i>
<i>Literatura</i>	<i>6 mesos</i>
<i>Pintura-escultura.....</i>	<i>4 mesos</i>
<i>Música.....</i>	<i>5 mesos</i>

<i>Any 1962-1963: 75 mesos de beques atorgades pel govern francès</i>	
<i>Ciències i tècniques</i>	<i>40 mesos</i>
<i>Medicina</i>	<i>16 mesos</i>
<i>Literatura</i>	<i>6 mesos</i>
<i>Pintura-escultura.....</i>	<i>5 mesos</i>
<i>Musica</i>	<i>8 mesos</i>

Un llistat dels becaris catalans a més de proporcionar-nos els noms ens donarà altres informacions tan o més importants per tal de copsar la importància i l'impacte de les beques sobre la medicina catalana. També són, doncs, importants a citar no tan sols els becaris sino aquells que sol·licitaren una beca. Com ja hem indicat les beques foren atorgades des del 1945. En l'àmbit sanitari foren sol·licitades tant les beques pel curs com les beques per l'estiu, orientades més de cara a la participació en congressos i altres. Les beques eren, en una gran majoria, per anar a París. Hi hagueren altres ciutats que atragueren l'atenció dels nostres metges degut a que posseïen importants centres mèdics: és el cas de les ciutats de Strasbourg, Lyon, Aix-les-Bains, Montpellier.

Pel que fa a les especialitats trobem: Bioquímica, Cardiologia, Cirurgia, Dermatologia, Endocrinologia, Farmacologia, Neurologia, Patologia, Psiquiatria, Radiologia, Urologia.

Marc Xifró i Collsamata

Aquestes beques del govern francès inicialment atorgades sense contrapartida foren sumades a un acord entre l'Institut Français de Barcelona i l'Ajuntament per tal de promouvoir l'intercanvi recíproc de tres becaris i per les quals sembla que intervingué decisivament el Dr. Lluís Trias de Bes (25). La competència dels altres centres culturals i l'atracció científica realitzada per altres països es feu a partir de finals del anys cinquanta cada cop més evident.

c. Biblioteca/Hemeroteca:

La Biblioteca i l'hemeroteca es trobaren molt malmeses a causa de la Guerra Civil i calgué reconstituïr-la. Era quelcom de fonamental una biblioteca i hemeroteca per un centre cultural com aquest que així participava de l'acció de difusió de la producció francesa a l'hora que afiançava la influència francòfona en els àmbits professionals

El nombre de consultes era alt, així com els camps i disciplines que tocava, i no únicament la literatura francesa, a causa de l'amplíssima activitat cultural que desenvolupava l'Institut durant aquells anys del franquisme, i de les demandes com ho demostren la documentació oficial: "(...) *Pour satisfaire de nombreuses demandes, il nous faudrait des livres et des revues: sciences économiques et sociales; littérature et théâtre modernes; les derniers romans parus; **revues médicales** et de sciences appliquées; revues de géographie, d'histoire contemporaine, etc.*" (26). Entre les revistes franceses que l'Institut Français rebia podem citar un primer grup, per l'any 1946, que de segur anà ampliant-se.

Revue médicale Française, La France médicale, Le médecin Français, Journal de médecine de Lyon, Diagnostic et traitements, Revue de paludisme, que es completà, amb una acció de difusió de la bibliografia mèdica .

A partir dels anys cinquanta, malgrat, la normalització de les relacions entre França i Espanya, i les publicacions anaren poden entrar novament a casa nostra, tal i com ja s'ha indicat, el Dr. Salvà i Miquel ens diu que "*la biblioteca de l'Institut Français continuà essent un lloc de referència per a l'estudi de la literatura mèdica catalana*" (27). El Cercle havia de prendre la iniciativa d'indicar els buits bibliogràfics

A més de la bibliografia un altre punt d'interès pel Cercle mèdic foren les pel·lícules mèdiques que hem pogut veure reflectides en alguns documents – s'ha trobat referència en poques ocasions; però sembla que despertaven un fort interès per part dels professionals que en sol·licitaven. Ja n'hem citat per la "*Semaine Pasteur*" (1945). Alguns eren més especialitzats com pel cas de 28 de febrer de 1952 a l'Institut Français de Barcelona, dos pel·lícules: una sobre la "Gastrectomia" i l'altre sobre el "Càncer de

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l'Institut Français de Barcelona”...

laringe” o bé més de divulgació com els cas d'un film d'educació sanitària presentat pel Secretari general de “*Union pour l'éducation sanitaire de la population*”, Lucien Viborel, en el curs 1957-1958 (28).

L'impacte de l'acció del Cercle mèdic:

Els resultats de la tasca duta a terme pel Cercle mèdic i per la resta de cercles sanitaris –en especial el Cercle farmacèutic, ja que també estava directament implicat en l'el·lecció dels becaris- al llarg dels vint-i-cinc anys de direcció del professor Pierre Deffontaines potser no són molt evidents a primer cop d'ull atès el funcionament propi dels citats cercles, com s'ha vist més amunt. A més de restablir els ponts de comunicació amb la medicina francesa, des la mateixa finalització de la Segona Guerra mundial, podem pensar que es produïren beneficis científics a través d'aquests contactes; ja fos a través de:

- les conferències i cursos organitzats a, o amb suport, de l'Institut Français de Barcelona.
- la bibliografia facilitada o obtinguda per l'Institut i el seu director, i del que ja hem vist algun exemple més amunt.
- els becaris que realitzaven un programa d'estudis i que en alguns casos treballs de recerca –incloses tesis al menys anunciades entre els objectius- o participaren en congressos, etc, a França –existència d'una correspondència dirigida a Pierre Deffontaines o bé als seus col·laboradors pels temes científics, que ens posa sobre la pista de treballs i col·laboracions mèdiques establertes pels becaris.

Així doncs podem atorgar una sèrie de resultats científics dels nostres metges al fet de formar part del Cercle mèdic de l'Institut Français de Barcelona i a la recuperació dels lligams amb França. Josep A. Salvà i Miquel indicava el bon estat de salut del món mèdic francès i que podia ser un referent: “(...) *la investigació científica a França estava en un bon moment. Citem solament com a exemple la introducció dels antihistamínics i la creació de la psicofarmacologia amb els neurolèptics i tècniques tan noves com la hibernació i la cura del son*” (29). Pel cas dels becaris podem citar per exemple:

Jaume Rotés i Querol, que gracies a la seva estada, entre 1947 i 1948, primer a Paris a l'Hospital de Lariboisière treballà com assistent en el servei de reumatologia del Dr. Sèze, on feu estudis sobre la columna vertebral i la ciàtica, i després a Aix-les-Bains on participà primer en el Congrés Internacional de reumatologia (24 de juny 1948) en el que presentà dos comunicacions; participà en descobrir el que es denomina malaltia de Forestier-Rotés Querol (30).

Marc Xifró i Collsamata

Masó Subirana, que becat a Strasbourg l'any 1953-1954, ens deixa un informe en forma de carta de les seves activitats i dels resultats a més d'algunes recomanacions per tal de treure més profit dels antics becaris com ell. Reproduïm aquí un fragment de la seva carta dirigida a Pierre Deffontaines:

J'ai orienté mes études vers:

1) l'étude de la séméiologie, de l'exploration clinique et de l'examen électroencéphalographique des malades; étapes que j'avais déjà commencée à Barcelone en tant qu'assistant du dr. Subirana et que j'ai poursuivi à Strasbourg sous la direction immédiate du Dr. Rohmer.

2) l'étude du système nerveux périphérique et, plus particulièrement de l'électrodiagnostic de stimulation et détection, sous la direction du Dr. Isch. Je suis surtout intéressé à l'électromyographie, technique dont les nouvelles orientations sont presque inconnues en Espagne. Étant donné la vaste expérience du Professeur Thiébaud et du Docteur Isch en cette matière, ainsi que le grand nombre des tracés réalisés les années précédentes, j'ai pu acquérir de solides connaissances électromyographiques, ce qui a conduit à l'installation d'un Service privé d'électromyographie chez le Dr. Subirana.

La description des applications de cette nouvelle technique serait interminable, mais afin d'en montrer ses possibilités, je puis dire qu'elle est tout particulièrement utile pour le diagnostic des atrophies musculaires d'origines diverses; pour les paralysies de type périphériques, comme la poliomyélite, les polynévrites, etc. pour l'étude des mouvements involontaires et pour une meilleure connaissance du complexe syndrome tétanique.

Comme résultats de mon travail et de mes études, j'ai obtenu le "diplôme d'Assistant Étranger" de la clinique Neurologique. J'ai aussi participé à deux travaux présentés à la Réunion de la Société Française de Neurologie (5 mai 1953), publié ensuite dans la Revue Neurologique. Leur titre est: "Études électromyographique de quelques cas d'hémispasme facial (par Thiébaud, Isch, Isch-Treussard et Masó-Subirana) et "Contribution à l'étude du signe de Trousseau" (par Borenstein, Isch, Masó-Subirana). Rentré en Espagne, j'ai présenté aussi une communication à la société Neurologique de Barcelone, lors de la réunion mensuelle: "delimitación electromiográfica de la tetania".

Cal considerar que un dels objectius marcats pels propis becaris era iniciar o concloure una tesis doctoral, i els projectes científics, com per exemple el presentat pels Drs. Xavier Vilanova i Joaquim Piñol. Foren els descobridors de la hipodermitis subaguda migratòria per primera vegada en els Annales de Dermatologie, 1956, "Hypodermite nodulaire subaigüe migratrice", pp. 135-162 (31).

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l'Institut Français de Barcelona”...

En un altre nivell de resultat es troba, també, la fluïdesa en els intercanvis que paulatinament s'establí entre les dues bandes, que feu que metges francesos participessin en seminaris, cursos i congressos a casa nostra i a l'inversa, alhora que la medicina en general a casa nostra retrobava un nou impuls a través de publicacions, organització de societats mèdiques, congressos locals i internacionals, i altres. L'Institut Français de Barcelona, promogué i difongué l'existència dels cercles de salut entre les Universitats, bàsicament, franceses; per exemple l'anunci de la refundació del Cercle medical i del Cercle farmacèutic, l'any 1949. El pes del cercle a casa nostra també es pot mesurar pel fet que els seus membres participaren activament en l'organització de certàmens locals i internacionals a Catalunya i a França i pels quals trobaren una col·laboració per part de l'Institut com s'ha vingut dient fins ara. Algun d'aquells certàmens foren (33), entre molts altres:

1r Congrès National (espanyol) de Chirurgie.-Barcelone, 23 au 26-XI-1949: que organitzat per l'Asociación Española de Cirujanos; i presidit Dr. Joan Puig Sureda i la col·laboració del Dr. Pere Piulachs Oliva, Dr. Antoni Morgadas Novell, etc. Fou promocionat entre les Facultats de medicina i Escoles de Medicina de Paris, Marseille, Alger, Bordeaux, Caen, Clermont-Ferrand, Grenoble, Lille, Lyon, Nancy, Montpellier, Strasbourg, Toulouse.

Congrès International d'Urologie, Barcelone, 20 au 25-IX-1949. Presidit: Dr. Gil Vernet; i on consta en l'organització el Dr. Puigvert.

Congrès International d'Oto-Neuro-Ophthalmologie, Maig 1950, Barcelona/Palma de Mallorca 25/30-V-1950: “*Son organisation est en grande partie l'oeuvre du Dr. Subirana. Il y eu environ 250 inscrits dont presque une centaine de Français.*”

Congrès International de Psicoteràpia (Barcelona, 1958). El tema dels congressos era present en les reunions del mateix cercle que com hem dit debatia sobre la vinguda de professors francesos, de la distribució de beques i de llibres francesos entre diferents institucions acadèmiques i professionals de la medicina.

Així coincidint amb les vingudes dels metges francesos a aquests congressos l'Institut Français organitzava recepcions on es trobaven els metges catalans i francesos. Un altre marc de contacte entre professionals foren en el marc de les “relacions llatines” (33), en especial a les quals s'organitzaven recepcions a l'Institut: la Unió Mèdica Llatina, i la Societat Urològica del Mediterrani llatí.

7. CONCLUSIÓ

Per tot el que s'ha dit els metges catalans han participat activament en els diversos homenatges al professor Pierre Deffontaines, pel qual la seva estada a Catalunya fou cabdal. Amb motiu del trenta aniversari de la mort (1978-2008) és un bon moment per tornar a recordar la seva acció en favor de les disciplines sanitàries. Un estudi que d'altre banda ja fou iniciat per Miquel Alsina i Torres amb l'estudi del Cercle Manuel de Falla, l'any 2003, i que seria necessari fer per tots els diferents Cercles sanitaris pels quals sempre tingué, Pierre Deffontaines, un viu record ja que a l'hora de repassar la seva trajectòria situa els cercles sanitaris davant de tots els altres: *"Il à créé une série de Cercles autour de l'Institut, qui ont une grande activité dans les différents domaines: Cercle Médical, Cercle Pharmaceutique, Cercle littéraire, Cercle juridique, Cercle d'Études européennes, Cercle Maillol (qui réunit les artistes barcelonais- Carrefour, qui est le cercle des Étudiants et anciens étudiants de l'Institut Français- Cercle Lumière, Cercle Manuel de Falla"*.

NOTES

1. Moisès Broggi i Vallès, Anys de plenitud (1945-2005). Barcelona. Ed. 62, 2005, p. 57.
2. Josep Lluís Ausín Hervella, "Evolució de la subsidiarietat científica de la nostra medicina" Gimbernat. 2001, pp. 147-167.
3. C. Carle (1994), *La République des Universités, 1870-1940*. Paris, Seuil.
4. Darrerament Jaime Arias en el suplement dominical de La Vanguardia (28-X-2007) ha glosat la seva personalitat.
5. Pel curs 1962-1963, disposava de 33.129 volums i 2.732 lectors.
6. Auxilia era una associació creada a França l'any 1926 i tenia com objectiu l'ajuda als malalts de llarga durada i amb deficiències físiques l'atenció.
7. Treballs de la Societat Catalana de Geografia, 19 (1984), p. 385.
8. Pascal Torres, "Le Cercle Maillol. Les avantgardes i l'Institut Francès de Barcelona sota el franquisme" (edició bilingüe català-francès), Barcelona, Parsifal/Institut Francès de Barcelona, 1994; i Miquel Alsina i Torres, "El Cercle Manuel de Falla de Barcelona (1947-1957). L'obra musical i el seu context", tesi doctoral recentment publicada.
9. AIFB.
10. Els estudiants i antics estudiants per la seva banda també foren agrupats en un Cercle, "Carrefour" (1945); en l'ambient esportiu fou constituït el Club hispano-francès per a la pràctica de l'esports i l'atletisme. Encara caldria citar altres Cercles algun d'ells tan dinàmics i vius com el Cercle jurídic.
11. Primer com a responsable, i després en grau d'"Attaché" i per tant responsable per tota Espanya de la promoció científic; les altres disciplines culturals també disposaren d'un responsable que tingueren, també, una projecció cultural més enllà del propi Institut.
12. AIFB : Curs 1945-1946, "La chimie des hormones".
13. AIFB, : El programa d'aquell homenatge fou el següent: Dij. 17, Casal del Médico, Dr. Antoni Oriol Anguera, "A propòsit de Pasteur: una meditació sobre el geni", amb passi de documental sobre l'Institut Pasteur, de Paris; Dimarts 18, "Tragédie de Louis Pasteur", Cinema Astoria; Dim. 18, Marie Louise Josien, José Vidal Munné (fundador de l'Institut de Biologia animal de Madrid), "Les revendications des microbes"; Dimecres 19, Dr. Pedro González (Reial Acadèmia de Medicina; Director del Laboratori Municipal de Barcelona), "Les antigènes et l'œuvre de

L'Institut Français i les disciplines sanitàries: el Cercle Mèdic de l'Institut Français de Barcelona...

Pasteur"; Dijous 20, Dr. Manuel Bastos (professor de cirurgia; Acadèmia de Ciències Mèdiques) "De Pasteur à la chirurgie moderne en passant par Lister"; Divendres 21, Dr. Josep Estellés (antic membre de l'Institut Nacional de Sanidad), "L'enthousiasme de Pasteur"; i una recepció el dissabte 22.

D'aquesta setmana commemorativa trobem una traça a els ANALES DE MEDICINA Y CIRUGÍA (Real Academia de Medicina de Barcelona), on aparegué l'article de Pedro GONZÁLEZ, "Los antígenos y la obra de Pasteur: conferencia pronunciada en la Real Academia de Barcelona, en conmemoración del cincuentenario de la muerte de Pasteur, y dentro de la "Semana Pasteur" patrocinada por el Instituto Francés de Barcelona", Any XXI, Vol. XVIII, pp. 465-476.

14. Vegis les actes de la RAMC pels anys 40, 50 i 60: Mlle Marguerite Cordier "Aplicaciones biológicas de l'ultra-sons" (21-II-1951); "Les isotopes radioactifs en Biologie" (11-XII-1951).

15. Josep A. Salvà i Miquel, 1994, p. 91.

16. Josep A. Salvà i Miquel, 1994, p. 87.

17. Josep A. Salvà i Miquel, 1994, p. 88.

18. Aquests noms apareixen l'any 1949, en el moment de la renovació del Cercle mèdic.

19. Una curiositat són que les conferències sobre viatges donades en el cercle d'estudiants i antics estudiants de l'Institut, Carrefour, sobre: "Voyage aux Indes et chasse aux tigres" (curs 1961-1962); "Safari au Tchad et dans l'Ubangui-Chari" (curs 1960-1961).

20. Josep-Eladi Baños, Elena Guardiola, "Eponímia mèdica catalana. La hipodermítis nodular subaguda migratòria o síndrome de Vilanova-Piñol", Annals de Medicina, Vol. 84, 2001, p. 53.

21. AIFB.

22. AIFB.

23. AIFB.

24. Josep A. Salvà i Miquel, 1994, p. 87.

25. Carta al Professor Reyberol, Barcelona 26 Maig 1950, Arxiu de l'Institut Français de Barcelona -AIFB.

26. AIFB, Caixa Pierre Deffontaines.

27. Josep A. Salvà i Miquel, 1994, p. 88.

28. Rapport 1958-1959: Observació de noves tècniques exploratòries i quirúrgiques: Ex. Endoscòpia, important recepció; eren ofertes diferents passis a l'Institut Français com a d'altres institucions, ja fos la Facultat o la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona

29. Josep A. Salvà i Miquel, 1994, p. 87.

30 AIFB : Correspondència de Jaume Rotés Querol a Mlle Josien, Aix-le-Bains, 6 Agost 1948. veure també l'article d' Elena Guardiola i Josep-Eladi Baños, "Eponímia mèdica catalana. La malaltia de Forestier-Rotés Querol", Annals de Medicina, Vol. 86, núm. 4, 2003

31. Veure Josep-Eladi Baños, Elena Guardiola, "Eponímia mèdica catalana. La hipodermítis nodular subaguda migratòria o síndrome de Vilanova-Piñol", Annals de Medicina, Vol. 64, 2001, p. 53.

32. Trobem un cert rastre a l'Arxiu de l'Institut Français de Barcelona a través de documentació enviada a pels organitzadors mateixos. També passa a ser un element a destacar en els Rapports anuals de l'Institut Français dins l'apartat dels Cercles mèdic i farmacèutic.

33. Trobem aquesta referència inclús en l'àmbit teatral Barcelona organitzà un certamen llatí, "cicle de teatre llatí" (1958-1969), en el marc de les festes de la Mercè.

